

SEMINAR „TARTU KEEL JA KULTUUR”

12. juunil 2008 toimus Tartu Ülikoolis seminar „Tartu keel ja kultuur”, mille korraldas TÜ Lõuna-Eesti keele- ja kultuuriuuringute keskus ja mille avas setumurdelise kõnega keskuse juhataja Paul Hagu.

Seminari ettekannetes leidsid käsitlust järgmised teemad: tartu (kirja)-keel, kirjandus, ajakirjandus, arheoloogia, aineiline kultuur, asustus ja piirid, vanad maakaardid.

Karl Pajusalu pidas ettekande „Mis on Tartu keel?”. Ta andis pealkirjas esitatud küsimusele kuus vastust. Tartu keel võib kontekstist sõltuvalt tähendada 1) muistse Ugandi keelt, 2) XVI–XIX sajandi tartu kirjakeelt, 3) Tartu murret, 4) endise Tartumaa nii lõuna- kui ka põhjaeestilist keelt, 5) Tartu linna keelt, 6) Tartu ümbruse keelt. Ettekandes ka iseloomustati neid tähendusi kas lühemalt või pikemalt. Esineja tegi ülevaate tartu kirjakeele ajaloost ja Tartu murdest. Ta rõhutas, et tartu kirjakeel on eesti kultuuri oluline osa, et see oli rahvuslikul ärkamisajal tähtis keel. Ning tartu kirjakeel oli ka õppekeel, seejuures vanim läänemeresoome kirjakeel, milles õpetati ülikoolis kirikuõpetajaid. Ka on tartukeelseid tekste säilinud palju rohkem, kui üldiselt arvatakse: koos kohtuprotokollide ja vennastekoguduse tekstidega on neid vähemalt 100 000 lk. Ettekande lõpus arutles K. Pajusalu tänapäeva Tartu linna keele üle, esitades selle mõningad iseloomulikud erijooned. Neist paari puhul tundus siiski mulle lõunaestlasena ja tartlasena, et tegu ei ole spetsiifiliselt tartulike, vaid pigem üle-eestiliste keelenditega (nt *tegeleda*).

Ettekandes „Tartu kirjakeele algusaegadest” kõneles Jaak Peebo tartu kirjakeele kolmest kõige varasemast perioodist. Esimesest perioodist, alates 1554. aastast, on teada kolm katekismust, millest säilinud ei ole ükski. Alates 1589. aastast on olemas vaimulikke, aga ka käsikirjalisi tekste. Esimene suurem säilinud trükis on katoliku käsiraamat „Agenda Parva” (1622), millele järgnesid suurematest töödest 1632. aastal Joachim Rossihniuse luterlik kirikukäsiraamat ja 1648. aastal Johannes Gutsloffi grammatika.

Kristiina Ross pidas ettekande „Kõige vanemast tartukeelsest Uue Testamendi tõlkest”. Sissejuhatuseks ütles ta, et tartukeelne tõlketraditsioon on tallinnakeelset väga tugevasti mõjutanud ja suures osas selle enda omaga asendanud ning et Wastse Testamendi tõlge kuulub vääramatult eesti piiblitõlkimise traditsiooni. Edasi tutvustas ta Uue Testamendi tartukeelset tõlget, mille autoriks on suurema või väiksema kindlusega peetud Johannes Gutsloff ja mis peaks olema valminud enne, kui J. Gutsloff 1656. aastal Tallinnasse siirdus. Keeleliselt ei olnud käsikirja seni uuritud. K. Ross on jõudnud järeldusele, et kuigi esmamulje järgi on see Uue Testamendi tõlge palju viletsam, igavam ja kuivem kui J. Gutsloff Vana Testamendi käsikiri, näitab nii keeleline kui ka tõlgenduslik analüüs, et J. Gutsloff on mõlema tõlke autor.

Ettekandes „Johannes Gutsloffi õiged vaated tartu keelele *versus* tänapäeva valed vaated Gutsloffile ehk kuidas kõrvalekaldest saab norm” osutas Szilard Tóth mõnele väärtõlgendusele ja

trükiveale, mis on kandunud edasi läbi mitme teose kuni tänapäevani välja.

Arvi Haak pidas ettekande „Tartu käsitöölised ja maarahvas keskajal. Mõnest talurahvale mõeldud linnakäsitöötööstest arheoloogiaandmete põhjal”. Kuigi Tartu käsitöö kohta on andmeid napilt (teada on kaks gildi, parkümend eriala), võis A. Haak põhiliselt praeguse Treffneri Gümnaasiumi õuest saadud leidude ja Tartumaa hauapanuste põhjal väita, et keskaegsel Tartul ja maaelanikel oli kontakte. Probleem on pigem selles, kas neid oli ennekoike murdelistel aegadel, näiteks XIII sajandil ja Liivi sõja ajal, või on mõjud ja kokkupuuted olnud pidevad, kuid nad ei ole arheoloogiliste leidude põhjal hästi jälgitavad.

Ülle Tarkiainen pidas ettekande „Tartumaa asustusest ja ajaloolisest piiridest XVII sajandil”. Ta rõhutas XVII sajandi teisel poolel väljakujunenud asustuse tähtsust: kuigi rahvastik 1695.–1697. aasta näljahäda ja Põhja-sõja tõttu tugevasti vähenes, ei suutnud need erinevalt Liivi sõjast enam Tartumaa asustuspilti lõhkuda ning see säilis enam-vähem samasugusena kuni XIX sajandi teise pooleni, kui hakati talusid vabaks ostma. Piiride osas XVII sajandil olulisi muutusi ei olnud, Tartumaa hõlmas Põhja-Liivimaa kogu idaosa (eraldi Võrumaa moodustati 1796. aastal, hiljem läksid Viljandimaa koosseisu Pilstivere, Põltsamaa ja Kolga-Jaani kihelkond), ulatudes kuni 1693. aastani üsna kaugele praeguse Läti territooriumile.

Tõnu Raid, kelle ettekande pealkiri oli „Liivimaa ja Tartumaa vanadel kaartidel”, näitas aastatest 1539–1702 pärinevaid maakaarte ning kommenteeris neid. Vanematel kaartidel oli vigu (nt Peipsi moonutatud, Võrtsjärve kaju ebatäpne) ning need võisid jääda korduma aastakümneteks, sest info liikus aeglaselt. Nii võis ühel ja samal aastal ilmuda kaarte, mis toetusid kas

saja aasta tagustele või värsketele andmetele; näiteks Peipsi põhjarannik sai kaardil õige kaju alles 1700. aastal. Demonstreeritud kaartide hulgas oli ka teedekaarte, näiteks 1630. aastast pärinev kaart, kus on lisaks üle 600 eesti-keelse kohanime.

Tõnu Tannberg pidas ettekande „„Tarto-maa-rahwa Näddali-Leht”: ääremärkusi ajalehe asutamisest, sisust ja sulgemisloost”. Vaadeldavat nädalalehte ilmus alates 1806. aasta 2. märtsist kuni sama aasta detsembrini kindlasti 39, aga tõenäoliselt 41 numbrit, ja nagu esineja rõhutas, oli see maailma üks esimesi regulaarselt ilmunud talurahvale mõeldud ajalehti. 1806. aasta 21. detsembri ajaleht keelustati ja kõik numbrid hävitati nii efektiivselt, et otsingud ei andnud mitte mingit tulemust kuni 1994. aastani, kui Tõnu Tannberg leidis hoopis muud teemat uurides Peterburist Venemaa Riiklikust Ajaloo Arhiivist miilitsaasjade komitee fondist selle nädalalehe kümme numbrit. Selgus, et ajalehe sulgemise peamine põhjus oli see, et Venemaal oli tollal sõdade periood (1804–1813 Iraaniga, 1806–1812 Türgiga ja 1806–1807 Prantsusmaaga) ning kardeti, et Baltimaades tuleb talurahvarahutusi. Lisaks etendas Tartomaarahwa Näddali-Lehe sulgemisotsuse puhul olulist osa ka baltisaksa aadlilt saadud info.

Mati Hint osutas oma ettekandes „Tartu keele avaliku kasutamise taandareng vajab täpset dokumenteerimist”, et see, kuidas tartu kirjakeelest vabatahtlikult loobuti, on väga huvitav ja õpetlik nii eestlastele ja teistele rahvastele kui ka üldkeelteaduslikult ja sotsiolingvistiliselt (vt Keel ja Kirjandus 2008, nr 7, lk 553–556).

Ettekandes „Ühe Võnnu mehe retk murdeluulesse” võrdles Leili Iher Gustav Suitsu luuletuste „Kerkokell” ja „Võnnu motiive 3” murdekeelt. Näiteks see, et „Kerkokellas” on järjekindlalt märgitud vokaalharmoonia, hilisemas

luuletuses „Võnnu motiive 3” aga mitte, näib küll viitavat murde unustamisele, aga põhiline on luuletajal oma kodumurdest alles jäänud.

Mats Traat pidas ettekande „Kirjanik kimbus murdega”. Ta ütles, et murde kasutamine on kirjaniku seisukohast nii õnn kui ka õnnetus ja et murret üldse kasutada, tuli endale mingi süsteem luua. Selleks otsis ta abi ka keeleteadlastelt, aga jõudis otsusele, et teadlaste õpetusi tuleb küll tähele panna, aga neisse tuleb suhtuda ka kriitiliselt: kirjutusviis on kokkuleppeline, kes murret mõistab, saab ka ilma lisamärkideta hakkama, kes ei mõista, seda märkide kribu-krabu ainult väsitab ja ärritab. Märkidega kaasnes samuti see häda, et

varem trükikodades märke piisavalt ei olnudki ning trükiladujad ja korrektorid, kui nad juhtusid põhjaeestlased olema, tegid üsna palju vigu. Ettekande lõpetuseks luges Mats Traat oma seni ilmunuta tartukeelseid luuletusi.

Ülevaate kokkuvõtteks tahaksin korrata Karl Pajusalu öeldut, et tartu kirjakeel peaks olema nähtavamal kohal, ning Mati Hindi mõtet, et on ülekohtune, kui vähe tähelepanu saab tänapäeval osaks Tartu murdele teiste lõunaeesti murretega võrreldes. Loodetavasti on see seminar aidanud olukorda natukenegi parandada.

VÄINO KLAUS

EMAKEELE SELTSI XLI J. V. VESKI PÄEV

27. juunil peeti Tartus Emakeele Seltsi XLI Johannes Voldemar Veski päev. Teemaks oli seekord valitud „Eesti keele rollist vabariigi algusaegadel” ning ettekannetes vaadeldi, kuidas eesti keel eri aladel riigi- ja õpetuskeeleks kujunes.

Oma ühisettekandes „1934. ja 1995. aasta keelesaadused: ühist ja erinevat” andsid Tõnu Tender (Haridus- ja Teadusministeerium) ja Andres Hallmägi (Pohla & Hallmägi Advokaadibüroo) ülevaate kahe erineva ajastu keelesaadusest. Need keelesaadused on sündinud eri olukorras ning nende ülesanded ja käekäik on kujunenud üsna erinevaks: 1934. aastal muret keele säilimise pärast ei olnud, 1995. aastal oli eestlaste osakaal rahvastikus oluliselt vähenenud; sõjaeelne keelesaadus püsis muutmata kujul, 1995. aasta seadust on korduvalt muudetud; 1934. aasta seaduses polnud viidet kirjakeele normile jne.

Ott Kurs (Tartu Ülikool) kõneles oma ettekandes „Maateaduse terminoloogia arendamisest 1920. aastail”, kuidas eestikeelne Tartu Ülikool tõi kaasa

süsteemilise terminitöö ning terminiloome. Selle tulemusena sündis näiteks terve rida maastikuga seotud sõnu: *ajujää, juga, jäätmaa, kuppel, vallseljak* jne. Mõne termini tähendus on küll hiljem muutunud, osa on kõrvale jäänud, sõjajärgsel ajal ka näiteks rahvusvaheliste terminitega asendunud, ent oluline alus oli siiski tookordse tööga rajatud.

Jakob Kübarsepp (Tallinna Tehnikaülikool) rääkis teemal „Eesti keel õppe- ja teaduskeelena tehnikahariduses”. Eesti tehnikahariduse juured on eeskätt Venemaa, mõnevõrra ka Saksamaa ülikoolides, teiste keelte osa on ka hiljem olulisel kohal olnud. Eesti Vabariigi sünniga ei alustatud tehnikaalade arendamist päris tühjalt kohalt: eestikeelseid tehnika, füüsika, keemia jne õpikuid oli selleks ajaks juba ilmunud. Aastal 1919 moodustas Eesti Tehnika Selts oskussõnavara loomiseks keelekomisjoni, 1920. aastate teisel poolel ilmus olulisi originaalõpikuid.

Reet Kasik (Helsingi Ülikool, Tartu Ülikool) esines ettekandega „Eesti keel ja keeleteadus Tartu Ülikoolis 1919–

1940". Eesti Vabariigi eelset iseloomustas esineja sõnusti olukord, kus ülikool oli rahvusladel kõrvalseisja ning tegevus rahvusteaduste alal amatöörlik. Kui õpetus- ja teaduskeeleks sai eesti keel, muutus olukord: 1920. aastatel tekkisid rahvusteaduste uurimise institutsioonid, hakkasid ilmuma uued erialaajakirjad, laienes keeleteadlaste uurimisvaldkond jne.

Riho Saardi (EELK Usuteaduse Instituut) ettekande pealkiri oli „Luterliku kiriku eestistamisest”. Esineja keskendus kahele aspektile: sünnipärased eestlased luteri kiriku ametites ning kiriku eestipärastamine. Eesti emakeelega pastoreid tegutses juba enne Eesti Vabariigi sündi, mõnes piirkonnas oli neid õige rohkesti. Samal ajal jäi usu-teaduskonnas antud haridus veel Eesti

riigi sündideski Tartu Ülikoolis osaliselt saksakeelseks. 1930. aastatel tun- gis rahvuslik aade kirikusse, tegeldi ki- riku ilme rahvuspäraseks muutmise- ga.

Tiit Hennoste (Tartu Ülikool) rääkis teemal „Vabaduse tulemine. Eesti aja- kirjandus ja tema keel Eesti Vabariigi algusajul”. Eesti Vabariigi tekke ajaks oli eestikeelse ajakirjanduse traditsioon juba olemas. Ajakirjanduses muutus siiski sel ajal palju: välja kujunes aja- kirjandustööstus, kontsernid; ajalehest sai üha enam riikliku info vahendaja ja parteide käepikendus; leht muutus üha enam kaubaks, ajalehtedes hakkas kii- resti kasvama reklaami osa; 1920. aastatel sündis oma stiiliga kollane aja- kirjandus.

ANNIKA HUSSAR

KONVERENTS „JUHAN VIIDING, EESTI LUULETAJA”

Kevadel mõeldi Tartus Juhan Viidingu 60. sünniaastapäeva tähistamisele, mit- mel põhjusel jäid suurpidustused siis ära ning uue kuju saanud mõtted tehti teoks suve lõpus, 29. ja 30. augustil. Võib-olla ongi hea, et nii läks, ja mitte ainult sellepärast, et juubelijuttude retoorikat jäi selle võrra vähemaks. Muutunud aeg võimaldas kõike paremi- ni ette valmistada ning ühitada kolme olulist sündmust: konverentsi, Juhan Viidingule pühendatud näitust ja Mari Tarandi raamatu ilmumist. Raamatut esitles kirjastus Ilmamaa koos autoriga 29. augustil. Esitlus toimus TÜ raamatu- kogus konverentsi „Juhan Viiding, eesti luuletaja” raames, ettekanded jätkusid järgmisel päeval Tartu Kirjanduse Majas. Konverentsi korraldajad Marin Laak, Marja Unt, Aare Pilv, Kristina Pai jt esindasid seekord Eesti Kirjanike Liit- tu, Eesti Kirjanduse Seltsi, Eesti Kirjan- dusmuuseumi ja TÜ raamatukogu.

Konverentsi pealkiri sai inspiratsioo- ni Juhan Viidingu kogus „Tänan ja

palun” ilmunud luuletusest „Esimene leebe päev sel aastal”. Esinejad rääkisid küll sellest raamatust vähem kui vara- sematest Jüri Üdi nime all ilmunud töödest, kuid lihtne teemapiirang aitas paremini raamistada suurürituse mõõt- metesse pürgivat ettevõtmist. Nii tulid ettekannetes välja kaks peamist kont- sentrit: Juhan Viidingu ja/või Jüri Üdi luule ning Juhan Viidingu isik. Kol- manda keskme lisasid mõned kirjan- dusloolist tausta kaardistavad esinemi- sed. Keskendumispunkte saanuks ka rohkem olla, kuid siis oleks ilmselt hakanud laiali valguma see vaimne ruum, milles jutud ja arupidamised kahe päeva jooksul liikusid.

Juhan Viidingu isikule keskenduvad ettekanded olid koondatud kava algus- ossa ja need saavutasid piduliku hari- punkti Mari Tarandi mälestusteraama- tu „Ajapildi sees. Lapsepõlv Juhaniga” esitlusega. Raamatu alguses esitab Tarand kõhklusi, mis tal valitud vaate- nurga puhul olid. Nii raamatus kui ka

esitlusel peetud kõnes on neid kõhklusid edukalt hajutatud ja biograafilis-mälestuslik lähenemine saanud veenvat õigustust.

Isikuloolist aspekti silmas pidades oli kutsutud konverentsi avaesinejaks Elo Viiding, kuid tema ettekanne „Juhan Viidingu eitamine” põikas mälestustesse vaid paaril korral. Tegemist oli käsitlusega, mis asus kolmest mainitud kontsentrist natuke eraldi, kuigi mitte lahus: esineja liikus enam-vähem sellel metatasandil, mis tahab analüüsida isiku- ja tekstikesksete ning taustalooliste käsitluste tagamaid. Elo Viiding visandas oma jutus üheksa lugejatüüpi, mis võiksid Juhan Viidingu retseptisioonis silma paista. Arutluskäik läks liikvele Hasso Krulli järelsõnast Jüri Üdi ja Juhan Viidingu „Kogutud luuletustele”, see kirjutis leidiski Üdi-Viidingut ümbritsevate metatekstide seast kõige rohkem viitamist.

Juhan Viidingust kui inimesest rääkisid Rein Ruutsoo ja Mihkel Kaevats. Ruutsoo köitis kuulajaid huvitavate ja mõnel juhul ka anekdootlike seikadega noore Viidingu elust, käsitlusele andis ometi väärrika ilme sotsiaalteadlase treenitud nägemisvõime ning oskus tõlgendada inimkoosluste toimimise eripärasid. Noortekamp, kus Ruutsoo ja Viiding 1960. aastatel jõlkusid, sai selle jutu järgi erilise iseloomuga esiteks seetõttu, et tegemist oli koolisüsteemi poolt kõrvale praagitud luuseritega, teisest küljest rõhutas Ruutsoo perekondliku tausta tähtsust ja seda head kesk-konda, mida pakkus maja Tallinnas aadressil Harju 1. Ainus küsimus, mis pärastises diskussioonis lahendamata jäi, oli see, kes ikkagi kunagisest kambast sai endale esimesed teksased. Rein Ruutsoo väitel sai Viiding, Joel Sanga väitel sai Ruutsoo ise. Mihkel Kaevatsi ettekanne oli edasiarendus kunagisest seminaritööst, mille jaoks oli ta teinud intervjuusid Juhan Viidingut tundnud inimestega. Kui Ruutsoo esinemisele

tuli kasuks see, et ta Viidingut tundis, siis kasu tõusis ka sellest, et Kaevats Viidingut peaaegu ei tundnud: lähenemine oli selle võrra objektiveerivam ja paremini sai ka kõrvutada kõike seda, mida mäletajad mäletada tahavad ja oskavad.

Juhan Viiding inimesena sai ajuti mõtisklemisaineks ka mõnel teisel esinejal (Doris Kareval, Joel Sangal jmt), kuid kõik ülejäänud peale Tarandi, Ruutsoo ja Kaevatsi rääkisid ikkagi eeskätt kas kirjanduslikest tekstidest või neid ümbritsevast kultuurikontekstist. Tekstianalüütiliste arutluste sarja juhatas reedesel pärastlõunal sisse Hasso Krull, kes luges päris lähedalt Üdi luuletust „Kui lapsena televisioonis”. Krull oli leidnud uue tõlgendusvõimaluse pärast seda, kui ta oli süvenenud Marshall McLuhani raamatusse „Understanding Media”. Suures osas kujutaski ettekanne endast luuletuse tõlgendamist, kuid samas kasvas sellest välja ka suurema haardega üldistusi, mis puudutasid eriti televisiooni tulekuga kaasnenud suurt kultuurimuutust ning tõsiasja, et Viiding elas selle muutuse kaasa.

Andres Langemets oli leidnud pika aja tagant üles oma käsitluse Juhan Viidingu luule kohta ning arendas seda konverentsil edasi. Ettekanne tegeles palju poeetikaalaste küsimustega, kuid siingi leidis märksõnu ja tõsiasju (pausid luules jm), mis aitavad liikuda laiemasse ringi. Poeetikaalaste küsimuste sügavikku sukeldus Arne Merilai ettekanne „Üdi siirdamine”, mis sai jätkuks tema varasematele siiret käsitlevatele uurimustele, eriti otsest artiklile „Sisesiire. Ene Mihkelsoni poeetikast”. Ometi ei jäänud ka Merilai kitsalt tehniliste küsimuste juurde, sest vorm ja sisu on alati seotud ning lisaks paistab Üdile-Viidingule eriti iseloomulik olevat nn semantiline siire. Siinkirjutaja ettekanne käsitles Jüri Üdi luulet ning põhiküsimuseks kuju-

nes, kas üdiliku luulemenetluse suure liikuvuse ja „tasapindsuse” juures võiks siiski leida ka selliseid väärtusi, mis on seal suhteliselt liikumatud ja mis saaksid olla hierarhilise väärtussüsteemi ehituskivid. Paistab nii, et neid väärtusi leidub ja nende selgemate ilmingute seas on militarismi eitus ja individuaalstliku esteedi positsiooni jaatus.

Esimese päeva esinejatest oli luuletekstide suhtes tähelepanelik ka Doris Kareva. Tema „Tühi tool” oli kogu konverentsil räägitud juttudest kõige terviklikum ja poeetiliselt väljapeetuim. Teisel päeval pakkusid detailitundlikke käsitlusi Joel Sang ja Laura-Madleen Vaarik. Mõlemad esinesid kaasahaaravalt ja vaatlesid Üdi nn Krauklise luuletusi, kuid tegid seda kumbki üsna erineval viisil. Sang võrdles Üdi loodud Krauklist ning Andrus Kivirähki Ivan Oravat ning arutles põhjalikumalt iroonia ja keelekasutuse üle. Ettekande alguses sai plaadilt kuulda ka Viidingu häält, lõpuks jäi asjale teoreetilist kaalu lisama Ludwig Wittgensteini tekst M. A. Nummineni esituses. Vaarik lähenes luulele seda laadi psühhoanalüütilisest vaatevinklist, mida esindavad Jacques Lacani tööd. Lähemalt olid vaatluse all neli luuletust Krauklise sarjast: „Krauklis”, „Sodimine”, „Pikk maja suitsus leekides kes märkab” ja „Anonüümse daami Krauklise-eleegia”. Ettekanne algas küsimusega „Mis on Krauklis?” ja lõpuks jõuti neljanda luuletuse juures välja selleni, et Krauklis on avastatud sümptom.

Kultuuritaustu avavaid käsitlusi sai konverentsil kuulda Kersti Undilt, Marja Undilt ning Jaan Kivistikult. Püstitatud eesmärgid olid jälle erinevad: Kersti Unt avas põhjalikumalt ajajärgu (eriti 1960. aastate lõpu ja 1970. aastate) kultuuriühustiku üldisi tunnusmärke ja eriti neid, mis avaldusid *underground*-kultuuris. Jüri Üdi tekste on ka käsikirjalistes almanahhides, mõnel juhul on autorsus kindel, aga

mõnel juhul vajatakse veel edaspidistki uurimist, et selgitada, kas Üdi pseudo-nüümi on kasutanud ainult Juhan Viiding või veel keegi. Marja Unt fokuseeris tähelepanu 1970. ja 1980. aastate luulekäsitlustele, neis avalduvatele tendentsidele ja sellele, millise ilme saab kriitikas Üdi ja Viidingu luule. Jaan Kivistik rääkis Üdi fenomenist ja selle tähtsusest ning esitas oma nägemuse sellest, kuidas Üdi fenomeni ja XVIII sajandi sentimentalismi vahel võiks olla otsene paralleel. Kivistiku meelest esindavad mõlemad nähtused „eeskuju-likku tundmist” kultuurisituatsioonis, kus on hakanud lagunema suured ideoloogiad.

Konverentsi jooksul kujunes kõige järjekindlamaks spontaanseks sõnavõtjaks luuletaja Hando Runnel, kes jõudis ka ülestunnistuseni, et nii Runneli kui Üdi tähendusrikkuse üks tahke tulenes 1970. aastate kirjanduses sellest, et nende tekstid olid labasemad kui eelmiste kümnendite tekstid – ja just sellistest luuletustest said laulud. Küllap on selge, et ükski selline üldistus ei saa lõpuni seletada Üdi värsside mõju või seda, kuidas inimesed ikka ja jälle kirjaniku isikliku võlu külge kinni on jäänud. Kuidas siis ikkagi Runneli labasuse-juttu päriselt kokku panna juttudega Viidingust kui esteedist? Kuidas ikkagi peaksid kokku sobima Lacani ja Lange-metsa teoreetilised lähtepunktid? Kes ikkagi sai esimesed teksased Tallinnas? On aga kahtlemata tore, et vastamata küsimusi ja ergastavaid vastuolusid konverentsi käigus tekkis ning samas polnud näha, et need vastuolud suuri tülisid oleks algatanud. Luuletaja sõnadega öeldes „kõik oli natukene hästi õnnestunud”. Vähe sellest: võib isegi ilma ironiata tunnustada, et konverents läks korda, tavaliselt nii hästi ei lähe.

MART VELSKER

LÜHIKROONIKA

- 4. novembril toimus Tartu Kirjanduse Majas seminar sarjast „Nihkuv vaatepunkt”, mis oli pühendatud Indrek Hargla loomingule.

- 6. novembril kõneles Fenno-Ugria Hõimuklubis helimees, filmide monteerija, režissöör ja stsenaarist Enn Säde oma filmimatkadest soome-ugri rahvaste juurde. E. Säde on parajasti ametis Lennart Mere hõimurahvastest tehtud filmide taastamisega.

- 7. novembril toimus Tartu Ülikoolis neljas muutuva keele päev, mille korraldasid ETF-i grandiprojektide „Eesti keele grammatilise süsteemi muutumine ja selle põhjused: keelemuutuste analüüs kasutuskontekstis” ja „Eesti keele grammatika ja sõnavara dünaamika 1990.–2000. aastatel” ning sihtfinantseeritava teadusteema „Eesti keele morfosüntaktiline ehitus ja areng” töörühmad. Oma töö hetkeseisu tutvustasid Heiki-Jaan Kaalep, Kadri Muischnek, Petar Kehayov, Arvi Tavast, Peep Nemvalts, Reet Hendrikson, Renate Pajusalu, Pille Penjam, Martin Ehala, Dmitri Kulakov, Anna Verschik jt.

- 13. novembril korraldas Tallinna Ülikooli eesti keele ja kultuuri instituut III sügisseminari „Korpusuuringute metodoloogia ja märgendamise probleemid”. Ettekannetega esinesid Reili Argus, Pille Eslon, Helena Metslang, Krista Liin, Mark Fishel, Heiki-Jaan Kaalep, Tiit Hennoste, Annekatrin Kaivapalu, Ingrid Krall ja Katre Õim. Lisaks Tallinna Ülikoolile ja Tartu Ülikoolile oli esinejaid ka Turu Ülikoolist (Ilmari Ivaska ja Kirsti Siitonen) ning Oulu Ülikoolist (Jarmo Harri Jantunen).

- 13.–14. novembril toimus Tallinna Ülikooli eesti keele ja kultuuri instituudi ja Eesti Humanitaarinstituudi konverents „Minemise pidevus ja astumise katkendlikkus. Hando Runnel 70”. Peeter Olesk kõneles sellest, keda luuletaja

otsib, Aare Pilv analüüsis personaalsuse käsitlust Runneli mõtlemises, Anneli Mihkelevi teema oli „Luule kui identsusloome Hando Runneli loomingupõhjal”. Örne Kepp tutvustas maad ja maastikku Runneli luules, Elo Lindsalu aga seda, kuidas luuletaja on kujutanud tüdrukut ja naist. Elle-Mari Talivee kõneles sellest, kuidas maalt pärit luuletajast sai linnapoet. Teisel päeval osales konverentsil ka juubilarise Mare Müürsepp ja Loone Ots keskendusid Runneli lasteluulele, Ants Johanson Runneli viisistatud luuletustele. Ele Süvalep võrdles oma ettekandes luuletajakolmikut Visnapuu-Rummo-Runnel. Järgmine esineja oligi Paul-Eerik Rummo, kelle poeetiline sõnavõtt puudutas luuletaja puhast sõnalist mängurõõmu. Maarja Vaino tutvustas Runneli esseistikat ja Rein Veidemann mõistet *ilmamaa* kui Runneli tunnetuse peamõistet. Lõpetuseks sai sõna Hando Runnel, kes luges igale esinejale ühe pühendusteksti.

- 13.–14. novembril korraldasid Eesti Keele Instituut ja Rakenduslingvistika Ühing EKI saalis seminari „Soome-ugri keelte sõnaraamatud: mis neid liidab ja mis lahutab”. Esimesel päeval käsitleti kakskeelsete sõnaraamatute problemaatikat, teisel päeval oli arutelu keskmes etümoloogiliste sõnaraamatute koostamine. Esinesid soome-ugri keelte uurijad ja leksikograafid, kes on tegevad mari, liivi, ungari, ersa, saami, komi, udmurdi, handi ja vadja sõnaraamatute koostamise juures. Lisaks olid ettekanded eesti kakskeelsete sõnaraamatute koostajatelt Prantsusmaalt, Poolast ja Eestist.

- 18. novembril toimunud Kirjandusmuuseumi teisipäevaseminaril esines Eve Annuk teemal „Mis on egodokumendid?”.

- 19. novembril pidas Jaan Undusk Eesti Teaduste Akadeemia majas avalisi

ku akadeemilise loengu teemal "Oksüimoron kui mõtlemiskujund Euroopa vaimuloos".

- 20.–22. novembrini toimus Tallinna Ülikooli ja Tartu Ülikooli ühiskorraldusel rahvusvaheline konverents „Frontiers on comparative metrics (*in memoriam* Mikhaail Gasparov)”. Konverentsi teemad olid värsiteooria ning värsiõpetuse ja rütmi võrdlev uurimine, indoeuroopa värsiõpetuse piirid, klassikaline luulepärand ja tänapäeva poeetiline kultuur ning värsisemantika. Plenaarettekannetega esinesid Reuven Tsur (Tel Avivi Ülikool), Paul Kiparsky (Stanfordi Ülikool), Marina Tarlinskaja (Washingtoni Ülikool), Seiichi Suzuki (Kansai Gaidai Ülikool, Osaka), David Chisholm (Arizona Ülikool), Gregory Nagy (Harvardi Ülikool), Mihhail Lotman (TLÜ), Marina Krasnoperova ja Jevgeni Kazartsev (Peterburi Ülikool). Välisesinejaid oli Iisraelist, USA-st, Soomest, Venemaalt, Itaaliast, Jaapanist, Rootsist, Austraaliast ja Tšehhist. Eesti teadlastest pidasid ettekandeid Rein Raud, Maria-Kristiina Lotman, Triinu Ojamaa, Jaan Ross, Mari Sarv, Aile Tooming, Grigori Utgof jt. Kui kahel esimesel päeval toimus konverents Tallinna Ülikoolis, siis viimaseks päevaks sõideti Tartusse.

- 21.–22. novembril korraldati Tartu Ülikoolis kultuuriteooria tippkeskuse I sügiskonverents „Kultuuri uurimise võimalikkusest”. Kajastamist leidsid sellised teemad, nagu kultuuriteooria võimalikkus, kultuurisemiootika metodoloogia, kultuuri uurimise võimalus arheoloogias, kultuurid geograafias, maastiku ökoloogia ja semiootika, meediadiskursus, mäletamise kultuurilised ressursid, eestlaste ja venelaste reli-

gioonikontseptsioon, narratiiviteooriad, eesti kummituste sotsiaalsed funktsioonid jpt. Esimesel päeval esinesid Rein Raud, Peeter Torop, Valter Lang, Helen Sooväli, Hannes Palang, Tiiu Jaago, Halliki Harro-Loit, Ester Võsu, Ene Kõresaar ja Pille Valk. Teise konverentsipäeva esinejate hulgas olid Pille Valk, Olga Schihalejev, Ülo Valk, Kristin Kuutma, Marina Grišakova, Indrek Tart, Aili Aarelaid-Tart ja Lorenzo Cañas Bottos (Argentina). Üritus lõppes ümarlauaaruteluga.

- 25. novembril esines Asta Õim Kirjandusmuuseumi teispäevaseminaril teemal „Meie igapäevane ideoloogia”.

- 27.–28. novembril toimus Kirjandusmuuseumis regilaulu uurimisele pühendatud konverents „Nüüd ma ütlen ümber jälle: kohanev ja kohandatav regilaul”. Esimesel päeval astusid üles Veljo Tormis, Taive Särg, Žanna Pärtlas, Janika Oras, Helen Kömmus, Kanni Labi, Aado Lintrop ja Ingrid Rüütel. Teise konverentsipäeva sisustasid ettekannetega Külliki Kuusk, Mari Sarv, Tiiu Jaago, Õie Sarv ja Andreas Kalkun. Näha sai ka Liina Saarlo stendiettekannet Kodavere rahvalaulikust Sohvi Sepast.

- 27. ja 28. novembril toimus Pariisis Eesti Vabariigi saatkonnas Jaan Krossi mälestusele pühendatud kirjandusüritus „Jaan Kross – kokkuvõte ja uued avastused”. 27. novembri õhtul saatkonnas aset leidnud vastuvõtul meenuutati Jaan Krossi, 28. novembril peeti Soome Instituudi ruumides ettekandepäeva, kus esinesid Krossi-uurijad Prantsusmaalt, Eestist, Soomest ja Saksamaalt. Peakorraldajad olid Pariisi Ida Keelte ja Kultuuride Instituudi eesti keele sektsioon ja Eesti Instituut.